

.....
BUVUSIŲ KARINIŲ OBJEKTŲ TERITORIJŲ PAJŪRYJE (APIE 6 IR 10 HA TERITORIJOS
SMILTYNĖJE) PRITAIKYMO REKREACINĖMS REIKMĖMS DETALIŲJŲ PLANŲ PARENGIMO
PROJEKTŲ, KURIŲ PAGRINDU BUS RENGiami DETALIEJI PLANAI, ATVIRO PROJEKTO
KONKURSO KONCEPCIJA
.....

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
SU IDĖJOS PAGRINDIMU

BUVUSIŲ KARINIŲ OBJEKTŲ TERITORIJŲ PAJŪRYJE (APIE 6 IR 10 HA TERITORIJOS SMILTYNĖJE) PRITAIKYMO REKREACINĖMS REIKMĖMS DETALIŲJŲ PLANŲ PARENGIMO PROJEKTŲ, KURIŲ PAGRINDU BUS RENGiami DETALIEJI PLANAI, ATVIRO PROJEKTO KONKURSO KONCEPCIJA

AIŠKINAMASIS RAŠTAS SU IDĖJOS PAGRINDIMU

Projekto tikslas – sistemiškai sukurti kūrybinį projektą, skirtą paveldo vertybių ir istorinės raidos įprasminimui. Paveldo vietovę Smiltynėje siekiama pritaikyti rekreacijai, naudojantis šiuolaikinėmis technologijomis, bei Kuršių Nerijai būdingomis natūraliomis medžiagomis ir spalvomis, neardant natūralaus kraštovaizdžio, bei išryškinant istorines vertybes.

Kraštovaizdis vis dažniau imamas vertinti ir pateikti (interpretuoti) kaip metafora, tekstas, įvaizdis ar reginys. Išryškinami mentaliniai kraštovaizdžio sampratos aspektai, pabrėžiamas jo kaip savitai suvokiamos ir emociškai atspindėtos tikrovės vaidmuo.

ICOMOS 1976 m. Briuselyje priimta Kultūrinio turizmo chartija nurodo, kad kultūrinio ir pažintinio turizmo uždaviniai – atskleisti vietų savitumą, esminius jų raidos aspektus, skatinti gyvųjų kultūros tradicijų išsaugojimą.

Paveldo objektų ženklėjimas yra viena iš pateikties priemonių, skirta visuomenei informuoti apie saugomus objektus, jų buvimo vietą, istorinę raidą ir apie tai, kad šiems saugomiems objektams taikomi paveldosaugos reikalavimai. Tačiau vizualiai agresyviai interpretavimo ir ženklėjimo priemonės, dažniausiai atskirai stovinčius ir vaizdą užgožiančius stendus su rašytine ir grafine informacija tikslinga keisti subtilesnėmis interpretavimo formomis, kurios, žadindamos netiesiogines asociacijas, tik nukreiptų lankytojo dėmesį į skirtingus kultūrinės vertės aspektus, o ne didaktiškai ir vienareikšmiškai juos išaiškintų.

Į Pasaulio paveldo sąrašą Kuršių nerija yra įrašyta pagal penktąjį vertės kriterijų. Šis kriterijus apibrėžia, kad kraštovaizdis turi būti išskirtinis tradicinės gyvenvietės, žemėnaudos ar jūros naudojimo pavyzdys, atspindintis kultūrą (ar kultūras) arba žmonių sąveiką aplinkoje, ypač jei ji gali tapti pažeidžiama veikiant negrįžtamiems pokyčiams. Kuršių nerijos – pasaulio paveldo vietos apraše nurodoma, kad ji yra išskirtinis smėlio kopų kraštovaizdžio, kuris yra nuolatiniame pavojuje dėl gamtos jėgų (vėjo ir bangų) poveikio, pavyzdys. Pabrėžiama, kad po pragaištingo žmogaus kišimosi, kuris sukėlė pavojų - darniai žmogaus ir gamtos sąveikai išlikti, nerija buvo atgaivinta visuotiniais kraštovaizdžio apsaugos ir stabilizavimo darbais, kurie prasidėjo XIX a. ir

tęsiasi iki šiol. ¹Tačiau iki šiol nėra vienareikšmiškai nuspręsta, kokie konkretūs šio kraštovaizdžio bruožai turi būti išsaugoti.

Vienas esminių šiuolaikinės paveldotvarkos principų – minimaliai keisti autentą. Todėl vis didesnė reikšmė skiriama prevenciniams darbams, kurie turėtų užkirsti kelią vertingųjų savybių nykimui.

Teritorijos tvarkybos požiūriu konservavimo darbai dažnai yra siejami su archeologijos paveldo vietomis. Šie objektai ir vietovės reikalauja itin atsargaus elgesio ir pagrindimo išsamių tyrimų rezultatais. Planuojant teritorijos tvarkybos darbus dažnai joje gali slypėti paveldo dariniai, kurie ne tik nėra akivaizdūs, bet ir nėra fiksuoti. Net archeologijos objektų palyginimas su ledkalniais, „kurių tik maža dalis matoma paviršiuje“ (Bloemers 2010), nėra visai tikslus, nes dažnai paviršiuje nematoma jokių apie jų buvimą informuojančių ženklų.

Siekis atkurti kraštovaizdį, buvusį tam tikru istoriniu laikotarpiu, niekada negali būti visiškai ir autentiškai įgyvendintas. Gali būti kuriama tik „dabarties praeitis“, sukuriamas pasakojimas apie praeitį, kuri matoma mūsų laikotarpio žmogaus akimis. Kuo mažiau žinoma apie praeitį, tuo daugiau niekada neegzistavusių jos atributų yra sukuriama (Tilley 2004). Daugelis istorinių kraštovaizdžių yra pripildyti atributų, kurie niekad čia nėra buvę, o buvę autentiški jų elementai, kurie, jei būtų restauruoti, būtų galėję išlikti dar šimtmečius.

Lietuvos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas ir kiti paveldosaugos reikalavimus reglamentuojantys dokumentai apibrėžia, kad atkūrimu laikomas neišlikusios nekilnojamosios kultūros vertybės atkūrimas išimtiniais atvejais pagal nustatytas neišlikusias vertingąsias savybes, atliekant tyrimais pagrįstus tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus.

Lietuvos kultūrinio kraštovaizdžio atkūrimo metodas taikytinas siekiant užtikrinti kraštotvarkos tradicijas, atkuriant vertingus gamtinius ir kultūrinius kraštovaizdžio objektus ir kompleksus, būdingą kraštovaizdžio struktūrą, stiprinti ekologinį kraštovaizdžio stabilumą (Lietuvos kraštovaizdžio politikos krypties aprašas, 2004).

Apsaugoti vertingą kraštovaizdį nuo šiuolaikinių statinių invazijos, reljefo pertvarkymo, agresyvios inžinerinės infrastruktūros dažnai yra vienas sunkiausių iš kraštovaizdžio pritaikymo turizmui uždavinių. Neigiamas turizmo industrijos poveikis pripažįstamas viena didžiausių grėsmių kraštovaizdžio autentiškumui. Vertybių sampratos pokyčiai pastaraisiais dešimtmečiais išugdė naujas turizmo rūšis – autentiškumo turizmą, ekologinį (žaliąjį) turizmą. Daugėja keliautojų, kuriems turistams įrengtos teritorijos su patogiomis priemonėmis ir apžvalgos vietomis tampa

nebepatraukios, jos nežadina emocijų ir vaizduotės. Vertybe imamas laikyti tikras, gyvas kraštovaizdis.

Informacinės visuomenės sąlygomis paveldo pažinimas ir žinių apie jį sklaida tampa esminiu paveldosaugos veiklos lauku. Kraštovaizdžio objektai yra suvokiami apeinant, palaiptiui apžiūrint, jų pažinimo procesas išsitęsia laike. Veiksmingas interpretavimo procesas sudaro nuoseklią, pagal išankstinę programą nustatytą asociatyvinę seką.

Projektas remiasi struktūriniais semantiniais ryšiais:

Simbolinės erdvės + atminties vietos = simbolinis tekstas

Simbolinis tekstas + simboliniai ryšiai = istorinės atminties kraštovaizdis

SMILTYNĖS ESAMOS BŪKLĖS ANALIZĖ

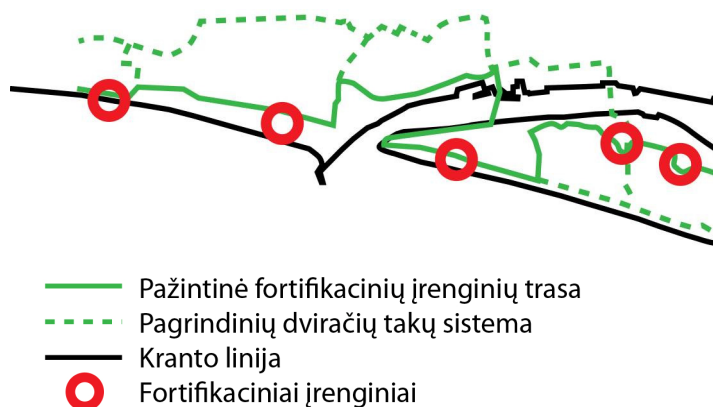
Smiltynė yra Klaipėdos miesto dalis, esanti Kuršių nerijoje, į pietus nuo Kopgalio. Visa Smiltynė priklauso Kuršių nerijos nacionaliniam parkui. Teritorija ribojasi su Baltijos jūra ir Kuršių mariomis, su Klaipėdos miesto centru Smiltynė susisiečia perkėlomis (senąja ir naująja).

Vienas svarbiausių Smiltynės išskirtinumų – gamtinė aplinka. Savitas pajūrio kraštovaizdis bei poilsiuoti tinkamas paplūdimys teritoriją daro itin mėgiama lankytojų iš visos Lietuvos ir aplinkinių šalių.

Daugiausia dėmesio sulaukiantys lankytini objektai Smiltynėje – Lietuvos jūrų muziejus bei delfinariumas.

Nagrinėjami buvę kariniai objektai išsidėstę jūros pakrantėje ir kopose. Dalis jų sunykę, išlikę tik pavieniai fragmentai bylojantys apie įrenginių dislokaciją. Teritorijos apžėlusios žolėmis, savaiminiais menkaverčiais krūmais.

Numatoma Smiltynės buvusius karinius objektus pritaikyti pažintiniam turizmui ir rekreacijai, bei apjungti juos su analogiškais objektais esančiais Giruliuose.

Karinių objektų Giruliuose ir Smiltynėje apjungimo koncepcinė schema

TRUMPA ISTORINĖ APŽVALGA

1900 m. dalis Smiltynės prijungta prie Klaipėdos miesto. 1947 m. – didžioji dalis Smiltynės, o 1962 m. lapkričio 14 d. – ir Smiltynei priklausę miškų plotai pakliūna į miesto ribas.

Manoma, kad Smiltynės šiaurinės dalies kultūrinis kraštovaizdis svarbiausius bruožus įgijo XIX a. pabaigoje. Jį sudaro baigtas formuoti apsauginis kopagūbris, želdynai už jo, nuolat ilginamas molas, laivų gelbėjimo stotis su infrastruktūra, kelių - takų tinklas ir kurortinė infrastruktūra. Remiantis istorine, ikonografinė, archyvine medžiaga nustatyta, kad XX a. pradžioje Smiltynės - kopgalio plažėje stovėjo maudyklių pastatas, sezono metu buvo pastatomi mediniai nameliai – būdelės, ant apsauginio kopagūbrio stovėjo restoranas – kavinė. Pastate savitai interpretuotos liaudies architektūros formos: šlaituotas stogas, veranda “Žuvies akis”, lėkiai – žirgeliai, raudonos čerpės ir medinis sienų apkalas. Prie pastato pastatyta atvira veranda su stogeliu, palaipsniui virtusi uždara.

Iki šių dienų galima atpažinti dalį Smiltynės istoriniuose planuose vaizduojamos planinės struktūros, nepakito dalis istorinių kelių – takų,

Antrojo pasaulinio karo metu Klaipėdoje buvo įrengti kariniai gynybiniai objektai - II Pasaulinio karo vokiečių baterijos, lauko fortifikaciniai įtvirtinimai, fortai, slėptuvės ir kiti objektai. Dalis šių objektų buvo išdėstyti Smiltynėje. Šiandien dauguma įrenginių dalinai arba visiškai sunykę. Būtina imtis priemonių, kurios sustabdytų karinio paveldo nykimą ir padėtų jį išsaugoti ateities kartoms.

IKONOGRAFINĖS MEDŽIAGOS IR OBJEKTO ANALOGO ANALIZĖ, IŠVADOS

Smiltynės pajūryje plėtojant rekreaciją, jautrų kopagūbrio reljefą sutvirtinti, naudojant istorines priemones – apželdinimą, pynimą ir pan.

www.Bildarchiv-Ostpreussen.de 019875
Sandkrug, Stadtkreis Memel, MT02092-4. Badestrand III. (1937), © Fritz Krauskopf, Königsberg

Smiltynė, Klaipėdos kraštas. Paplūdimys (1937).

Laikini paplūdimio lankytojų aptarnavimo statiniai buvo įprasti Smiltynės poilsiautojams. Siūloma plėtoti veiklą šia kryptimi, t.y. skatintini laikini poilsio, prekybos, maitinimo, nuomos statiniai ir kiti paplūdimio infrastruktūros įrenginiai.

www.Bildarchiv-Ostpreussen.de 019673
Sandkrug, Stadtkreis Memel, MT02092-4. Badestrand II. (1910-1914), © Joseph Cohn, Memel

Smiltynė. Paplūdimys (1910-1914).

Siūloma atkurti buvusį garsų Smiltynės restoraną “Strandhalle” su terasomis, apsuptomis ažūrine tvorele. Atstatant vadovautis gausia istorine archyvine, ikonografinė medžiaga, kuri byloja apie buvusio statinio fasadų bei stogo medžiagas, architektūros ir dekorų elementų stilišką, būdingą Kuršių nerijos pastatams.

Smiltynė. Paplūdimio restoranas Strandhalle.

www.Bildarchiv-Ostpreussen.de 019633
Sandkrug, Stadtkreis Memel, MT02092-4. Strandhalle I. (1910-1920), © Joseph Cohn, Memel

Smiltynė. Strandhalle (1910-1920).

Nagrinėtas analogiško objekto – II-ojo pasaulinio karo fortifikacinių įtvirtinimų salose vakarų Norvegijoje pritaikymas lankymui, rekreaciniam ir pažintiniam turizmui. Siūloma pasinaudoti šia patirtimi kaip teigiama ir tinkama Smiltynės objektams.

Išlikusių karinių objektų būklė nekeičiama. Taikomas konservavimo režimas. Ką pakeitė laikas ir gamta, tas taip ir paliekama.

Pagal poreikį atliekami tik būtiniausi restauravimo, remonto darbai avarinės būklės likvidavimui, saugumui lankymo metu.

Sudaromos programos edukaciniam pažinimui, turizmui, rekreacijai.

Suformuojami lankymo maršrutai pagal lankymosi trukmę, sezoną, lankytojų amžių, temas.

Visa informacija apie objektus, jų lankymą, maršrutus paskelbiama internete, turizmo informacijos centruose, informaciniuose leidiniuose ir informacijos stenduose vietoje. Organizuojamos ekskursijos moksleiviams, turistams ir visiems besidomintiems.

Detaliųjų planų teritorijos tvarkymo režimo pagrindinių sprendinių aprašomoji lentelė:

Sklypo Nr.	Sklypo plotas, m ²	Privalomieji reikalavimai					Kiti	
		Konkretus teritorijos naudojimo tipas	Galimi žemės sklypo naudojimo būdai (pobūdžiai)	Statinių aukštis nuo žemės paviršiaus, m	Užstatymo tankumas	Užstatymo intensyvumas	Statinių paskirtys	Papildomi reikalavimai
1	54000	Rekreacinė teritorija	R/R2	-	-	-	-	-
2	36220	Gamtinio rezervato žemės sklypas	C/C2	10	0,01	0,01	Kiti poilsio (rekreacinės) paskirties pastatai ir statiniai	a - Istorinių objektų atstatymas remiantis ikonografinė, istorine, archyvine medžiaga; b - Statiniams ir teritorijos sutvarkymui naudoti Kuršių Nerijos architektūrai būdingas natūralias medžiagas ir spalvas; c - Statinio eksploatavimui ir teritorijos apšvietimui naudoti energiją iš atsinaujinančių šaltinių.
3	4462	Inžinerinės infrastruktūros teritorija	I2	-	-	-	-	c - Statinio eksploatavimui ir teritorijos apšvietimui naudoti energiją iš atsinaujinančių šaltinių.
4	711	Rekreacinė teritorija	R/R2	4	0,17	0,17	Kiti poilsio (rekreacinės) paskirties pastatai ir statiniai	c - Statinio eksploatavimui ir teritorijos apšvietimui naudoti energiją iš atsinaujinančių šaltinių.
5	1255	Komercinės paskirties objektų teritorija Rekreacinė teritorija	K/K1 R/R1	10	0,33	0,37	Prekybos ir paslaugų paskirties statiniai	b - Statiniams ir teritorijos sutvarkymui naudoti Kuršių Nerijos architektūrai būdingas natūralias medžiagas ir spalvas; c - Statinio eksploatavimui ir teritorijos apšvietimui naudoti energiją iš atsinaujinančių šaltinių.
6	5315	Rekreacinė teritorija	R/R2	-	-	-	-	-
7	7265	Inžinerinės infrastruktūros teritorija	I2	-	-	-	-	c - Statinio eksploatavimui ir teritorijos apšvietimui naudoti energiją iš atsinaujinančių šaltinių.
8	985	Rekreacinė teritorija	R/R2	-	-	-	-	-
9	1220	Rekreacinė teritorija	R/R2	4	0,1	0,1	Kiti poilsio (rekreacinės) paskirties pastatai ir statiniai	c - Statinio eksploatavimui ir teritorijos apšvietimui naudoti energiją iš atsinaujinančių šaltinių.
10	26290	Rekreacinė teritorija	R/R2	-	-	-	-	-
11	1145	Komercinės paskirties objektų teritorija Rekreacinė teritorija	K/K1 R/R2	12	0,14	0,28	Paslaugų, maitinimo, prekybos ir kultūros paskirties pastatai	a - Istorinių objektų atstatymas remiantis ikonografinė, istorine, archyvine medžiaga; b - Statiniams ir teritorijos sutvarkymui naudoti Kuršių Nerijos architektūrai būdingas natūralias medžiagas ir spalvas; c - Statinio eksploatavimui ir teritorijos apšvietimui naudoti energiją iš atsinaujinančių šaltinių.
12	12260	Gamtinio rezervato žemės sklypas	C/C2	-	-	-	-	b - Statiniams ir teritorijos sutvarkymui naudoti Kuršių Nerijos architektūrai būdingas natūralias medžiagas ir spalvas; c - Statinio eksploatavimui ir teritorijos apšvietimui naudoti energiją iš atsinaujinančių šaltinių.
13	550	Rekreacinė teritorija	R/R2	4	0,22	0,22	Kiti poilsio (rekreacinės) paskirties pastatai ir statiniai	c - Statinio eksploatavimui ir teritorijos apšvietimui naudoti energiją iš atsinaujinančių šaltinių.
14	780	Rekreacinė teritorija	R/R2	-	-	-	-	-

TERITORIJOS SMILTYNĖJE (ŠIAURINĖ DALIS, TERITORIJOS PLOTAS APIE 10 HA) DETALIOJO PLANO KONCEPCIJA

Rengiant karinių objektų teritorijų Smiltynėje detaliųjų planų koncepciją remtasi istorine, ikonografinė, archyvine medžiaga, esamos padėties analize, analogiškų teritorijų tvarkymo pasaulyje ir Lietuvoje pavyzdžiais.

„Istorija - mūsų darbų lobynas, praeities liudytoja, pavyzdys ir pamokymas dabarčiai, įspėjimas ateičiai.“ *Migelis Servantesas*

Koncepcijos pagrindas - pabrėžti paveldo natūralų grožį ir istorinę vertę jo nepažeidžiant. Siekiama minimaliomis priemonėmis maksimaliai išnaudoti teritorijos kultūrinį, rekreacinį potencialą, natūralią gamtinę aplinką.

Istorinis eksponatas didingas ir gražus tol, kol lieka nepalietas, nepakeistas. Siūloma išlaikyti išlikusius buvusių karinių objektų fragmentus tokius, kokie jie yra šiandien, juos išryškinti, pašalinant savaiminius menkaverčius augalus, nukasti smėlį užpustytose vietose, esant būtinybei atlikti objekto konservavimą, avarinės būklės pašalinimą.

Planuojami dinamiškų formų, nuo žemės paviršiaus pakelti apžvalgos takai iš natūralių medžiagų, juosiantys karinius objektus, bei apjungiantys juos į vientisą kompoziciją. Atsižvelgiant į vizualinius tyrimus, vaizdingiausiose vietose numatomos apžvalgos aikštelės su komforto įrenginiais (suolais, šiukšliadėžėmis, dviračių stovai). Buvusioje gynybinių įtvirtinimų bokšto platformos vietoje numatoma įrengti pakeltą ant betoninių atramų apžvalgos aikštelę. Galimas lokalus eksponuojamų objektų naktinis išryškinimas naudojant LED apšvietimą. Takuose numatytos inkrustacinės priemonės objekto istorinės raidos pažymėjimui ir kitai informacijai. Prieš pakliūnant į teritoriją ir joje numatomi informaciniai standai, kuriuose talpinama pilna informacija apie objekto atsiradimą, jo buvusią paskirtį, panaudojimą, lankymą ir pan. Šalia pagrindinio dviračių ir pėsčiųjų tako planuojama viešojo tualetų statyba.

TERITORIJOS SMILTYNĖJE (PIETINĖ DALIS, TERITORIJOS PLOTAS APIE 6 HA) DETALIOJO PLANO KONCEPCIJA

Remiantis istorine, ikonografinė, archyvine medžiaga siūlomas buvusio restorano – kavinės „Strandhalle“ atstatymas. Autentiškai statinio vietai nustatyti būtini papildomi vietos tyrinėjimai.

Atstatymui naudojamos Kuršių nerijos architektūrai būdingos medžiagos, spalvos ir fasado dekoru elementai. Pastatų eksploatavimui siūloma naudoti energiją iš atsinaujinančių energijos šaltinių. Atstatyti pastatai bus pritaikyti rekreacijai, prekybai ir paslaugų teikimui.

Teritorijoje esančios baterijos fragmentų eksponavimui taikomi anksčiau minėti principai (Šiaurinės teritorijos gynybinių įtvirtinimų detaliojo plano koncepcija). Sukuriamas pakeltų virš kopų reljefo medinių lentelių takų ir aikštelių tinklas, kuri ne tik leidžia iš visų pusių apžvelgti objektą, bet ir atkuria neišlikusias jo dalis.

Baterijos statinio viduje galimas istorinės informacijos eksponavimas ir lankymas. Šalia pagrindinio pėsčiųjų - dviračių tako numatytas esamo viešojo tualetu rekonstravimas ir naujo statyba. Čia pat įrengiami kiti infrastruktūros elementai.